

Saksbehandler: Anne-Grete Larsen

Referanser: KISP-sak 16/03

MKR/AU-sak 06/04

Saksdokumenter:

Vedtak fra KISP (*vedlagt*)

Notat fra Raag Rolfsen (*ettesendes/deles ut på møtet*)

Forslag til uttalelse fra MKR (*ettesendes/deles ut på møtet*)

Uttalelse om norsk forsvarspolitik

Sammendrag

Ei lita arbeidsgruppe i KISP har lenge jobba med forsvarspolitiske spørsmål. Særlig aktuelt denne våren er de etiske spørsmålene knytta til den nye langtidsplanen for Forsvaret. På bakgrunn av Forsvarsministerens politiske rammer og Forsvarssjefens Militærfaglige utredning (MFU) har KISP vært opptatt av hvorvidt det norske Forsvaret nå vil akseptere førsteslagsdoktrinen ("preemptive strike") som grunnlag for sin strategi. Videre har man stilt spørsmål ved hva som blir den folkerettslige forankringen for en slik doktrine, og hvilke organisasjoner som vil gi mandat til operasjoner for det norske Forsvaret i utlandet.

Kommandørkaptein Raag Rolfsen fra KISP har laget et bakgrunnsnotat om disse vurderingene som MKRs AU drøfta i januar. MKR/AU ønska å legge denne saken fram for Rådet med sikte på en uttalelse. MKR/AU ønska også at Rådet vurderer hvorvidt notatet fra Raag Rolfsen kan brukes som et innspill til prosessen med å behandle Forsvarets langtidsplan i Stortinget.

Forslag til vedtak:

1. MKR ber sekretariatet bearbeide det framlagte notatet og bruke det i samsvar med drøftelsen på møtet.

2. MKR uttaler at:

Utdrag av referat fra møte i Komitéen for internasjonale spørsmål 2. og 3. oktober 2003:

KISP 16/03 Preventiv krig og det norske forsvaret: retning og prioritering. Gjest: Iselin Jørgensen, Changemaker

Sturla innledet om betydningen av en etisk fundert forsvarspolitik. Fra 1989 har vi sett en økt vilje til offensiv bruk av militærmakt. Humanitære intervensjoner, som KISP har jobbet med tidligere, er en vanskelig problemstilling, men ser mer og mer ut til å bli brukt som skalkeskjul for maktbruk. I 1998 vedtok NATO sin "out of area"-strategi, som nå danner grunnlaget for NATOs militære nærvær i Afghanistan. Etter 11. september 2001 påberoper USA seg retten til forkjøpsangrep og preventiv krigføring. Dette prinsippet er nå gjort til USAs offisielle militær-strategiske doktrine, ofte omtalt som 'Bush-doktrinen'. I sin fjernsynstale den 17. mars i år, umiddelbart før angrepet på Irak, utdypet president Bush dette da han legitimerte angrepet med den risikoen Irak ville kunne representere for USA 'om 1 år eller om 5 år'. Det 'forebyggende' som skulle legitimere at USA gikk til angrep tolkes dermed svært vidt.

Er det så etisk grunnlag for en slik doktrine om forkjøpsangrep eller preventiv krigføring? Med forkjøpsangrep eller antisipert forsvar siktes til en situasjon der spenningen er eskalert til et slikt nivå at det bare er snakk om dager eller uker før angrepet kommer, og den truede part slår til først for å vinne strategisk fordel i selvforsvaret. Preventiv krigføring er et angrep som er ment å forhindre utviklingen av en (mulig) framtidig væpnet konflikt. En kan altså her se en akse der tidsfaktoren og trusselens alvorlighetsgrad varierer. KISP-lederen gjennomførte en etisk vurdering med både pliktetiske og konsekvensetiske resonnementer, samt med sideblikk på den såkalte rettferdige krig tradisjonen. Hans konklusjon var at

- (a) hovedprinsippet er at angrepskrig verken har etisk eller folkerettslig legitimitet
- (b) preventiv krigføring er under alle omstendigheter uetisk. Det vil i praksis føre til en forhåndsfrikjening for eget moralsk ansvar for den angripende part, siden denne alltid kan hevde at konsekvensene av å ikke angripe ville vært verre en skadene det militære angrepet påfører motparten. Som erklært strategi og doktrine vil den også undergrave den avskrekkende virkningen av styrkeoppbygning og defensive tiltak. Dersom forkjøpsangrep skulle være etisk legitimt og hjemlet i folkeretten, ville Saddam Hussein kunne hatt ryggdekning for å gå til tidlig angrep mot 'koalisjonsstyrkene'. Nord-Korea har allerede påberopt seg retten til å gå til 'forkjøpsangrep' mot USA.
- (c) selv om det ikke kan utelukkes at forkjøpsangrep unntaksvis og i helt spesielle situasjoner kan være etisk legitimt, er det ikke grunnlag for å normalisere en slik praksis gjennom en doktrine eller kriterie-betinget regel.

KISP tok opp spørsmålet om regjeringens syn på den etiske og folkerettslige berettigelsen av forkjøpsangrep og preventiv krigføring i et brev til utenriksministeren i oktober 2002. Utenriksministerens svar var ikke avklarende på dette punkt.

Føringene på norsk forsvarspolitik legges gjennom Forsvarssjefens militærfaglige utredning (MFU). Denne legges fram for regjeringen 8. desember, for Stortinget i februar, og skal vedtas av Stortinget i juni. Grunnlaget for denne utredningen leverte forsvarsminister Krohn Devold i fjor høst (sendt ut som sakspapir til denne saken), og i dette grunnlaget skriver Krohn Devold bl.a. (kap 3.1) at "[e]t viktig element her vil være fremskutt ivaretagelse av norsk sikkerhet gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner, både av tradisjonell

fredsbevarende og stabiliserende karakter, og av mer proaktiv, preventiv karakter.” Selv om Krohn Devold i avisoppslag de siste ukene har sagt at hun ikke mener proaktiv slik som det står, gir dette, sammen med andre elementer i dette grunnlaget, grunn til bekymring for at norsk forsvarspolitik skal følge den generelle offensive tendensen, som er klare uttrykt i Bush-doktrinen.

Iselin Jørgensen fra Changemaker informerte om at Changemaker skal ha en kampanje i forhold til forsvarssjefens militærfaglige utredning, og inviterte Mellomkirkelig råd med som samarbeidspartner. Changemakers mål med kampanjen er:

Hovedmål: Forsvarets nye langtidsplan skal sikre at det norske forsvaret arbeider innenfor og bygger oppunder FN og folkeretten.

Delmål:

- Langtidsplanen må eksplisitt ta sterk avstand fra alle former for preventiv krigføring.
- Langtidsplanen må eksplisitt slå fast at norske styrker ikke skal delta i internasjonale militære operasjoner uten FN-mandat.
- Langtidsplanen må eksplisitt slå fast at FN-operasjoner skal prioriteres framfor internasjonale militære operasjoner utenom FN.

KISP diskuterte målene, særlig delmål 2 og 3, men fant at man ikke nå skulle gi eller ikke gi tilslutning til Changemakers mål, men ta dem til orientering.

Vedtak:

- *KISP vurderer det slik at en doktrine om forkjøpsangrep og preventiv krigføring mangler etisk legitimitet*
- *KISP uttrykker på dette grunnlag bekymring for regjeringens signaler om en omlegging av forsvarspolitikken i en mer offensiv retning, slik dette kommer til uttrykk i Forsvarminister Krohn Devolds brev til Forsvarsjefen om rammebetingelsene for den militærfaglige utredningen*
- *KISP hilser derfor Changemakers initiativ og planlagte kampanje velkommen, og deltar gjerne i et nærmere samarbeid om dette*
- *På grunnlag av behandlingen av denne saken og de momenter som kom fram i samtalen på møtet, vil KISP utforme en egen uttalelse om etiske perspektiver på forkjøpsangrep og preventiv krigføring. KISP-lederen får i samarbeid med sårbarhet og sikkerhet-gruppa (Raag, Karin) fullmakt til å utforme denne uttalelsen, som vil danne et viktig grunnlag for MKRs arbeid med spørsmålet framover. Den vil også presenteres på seminaret i New York den 31. oktober 2003.*

*Notat om norsk forsvarspolitik. Utarbeida av sekretariatet for Mellomkirkelig råd
(i samarbeid med Raag Rolfsen)*

På vei mot et norsk forsvar klargjort for angrepskrig?

Hva er sikkerhet?

Grunnet store endringer i de sikkerhetspolitiske omgivelsene de siste 15 årene har Mellomkirkelig råd for Den norske kirke (MKR) nøye fulgt utviklingen i forsvars- og sikkerhetspolitikken. Overgangen fra en relativt sett balansert bipolar situasjon under den kalde krigen til en situasjon med både større usikkerhet og et større utenrikspolitisk handlingsrom for alle aktører, stiller store krav til den politikken som blir ført. De sentrale veivalg som tas må bygge på solide etiske og folkerettslige prinsipper.

Sikkerhetsbegrepet har de siste årene gjennomgått en utvikling. Sikkerhet betyr ikke lenger bare nasjonal og militær sikkerhet. Kompleksiteten til de systemene som ligger til grunn for vår moderne velferdsstat og den gjensidige avhengigheten mellom systemene har gjort samfunnet mer sårbart, både i forhold til bevisste anslag og i forhold til ikke-villede hendelser. Selv om det for fremtiden nok vil være behov for en enda bredere tilnærming til sikkerhet så tar Stortingsmelding nr 17 (2001-2002) *Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn* viktige skritt i retning av et utvidet sikkerhetsbegrep og nødvendigheten av en helhetlig tilnærming til sikkerhet.

Denne utvidelsen av sikkerhetsbegrepet og den sikkerhetspolitiske tilnærmingen motsvares allikevel ikke av et grunnlagsarbeid omkring hvordan sikkerhet er å forstå – *om hva sikkerhet er*. Tilnærmingen til sikkerhet er fortsatt instrumentell. Det handler, gjennom nye systemer og rutiner, om å etablere en beskyttelse mot eksterne og interne trusler. Denne vegringen mot å innholdsbestemme sikkerhetsbegrepet er overraskende. Norge har gjennom det siste tiåret vært en pådriver i arbeidet for 'menneskelig sikkerhet'. Dette har betydd at Norge har kunnet framstå som en viktig aktør i støtten til viktige initiativer i forhold til f. eks. landminer, håndvåpen og den Internasjonale straffedomstolen. Dette arbeidet med 'menneskelig sikkerhet' er et forsøk på å balansere et statlig og militært sikkerhetsbegrep med et begrep som tar utgangspunkt i det enkelte menneskets rett til beskyttelse og trygghet. I lys av dette blir det klart at verken statens suverenitet eller dens militærmakt er noe mål i seg. I mange tilfeller viser det seg at statens utøvelse av sin suverenitet står i direkte motstrid til menneskelig sikkerhet.

Det er ikke minst mot denne bakgrunn MKR gjennom Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP) har vært kritisk til den rådende forsvars- og sikkerhetspolitikken. De siste årene har det vært arbeidet med grunnlagsspørsmål i forhold til hva sikkerhet er. Den rådende og instrumentelle sikkerhetsforståelsen definerer sikkerhet i motsats til sårbarhet. I denne forståelsen blir økt sikkerhet lik redusert sårbarhet. Sett i lys av en kristen verditradisjon blir en slik sikkerhetsforståelse for mager. På den ene siden står mennesket i en særstilling i skaperverket. Menneskelig sikkerhet kan ikke tingliggjøres. Det enkelte menneskets verdighet og likeverdighet må derfor ha et større fokus i tilnærmingen til sikkerhet. På den andre siden er mennesket i sitt vesen endelig, relasjonelt og sårbart. Sårbarhet hører i denne forståelsen til det å være menneske. Dette har konsekvenser i forhold til vår tilnærming til sikkerhet:

1. Siden mennesket er sårbart, så trenger det beskyttelse. Dette er den legitime grunnforutsetning for politikken generelt og sikkerhetspolitikken spesielt. Mennesket har behov for og rett til en beskyttelse av sitt liv og sin frihet. Med dette reises også det etiske spørsmålet: Hvordan og med hvilke midler har mennesket rett til å verne seg og sine mot vold, maktmisbruk og overgrep?

2. For det andre, så betyr det at drømmen om usårbarhet er en umenneskelig drøm. Strategier som har som sitt eneste mål å redusere sårbarhet er båret av en ideologi som har fjernet seg menneskets grunnvilkår, og står i umiddelbar fare for å oppnå det motsatte av sin hensikt, nemlig heller enn å redusere sårbarheten, å gjøre det menneskelige rom kaldere, hardere og voldsommere.
3. For det tredje, og dette er sårbarhetstenkningens positive bidrag: Sårbarhetens ufrakommelighet er ikke et *beklagelig* grunnvilkår, men selve forutsetningen for det gode liv – for glede, nærhet, mening og fellesskap. Sårbarheten impliserer en åpenhet overfor omgivelsene, overfor naturen, over sine medmennesker, og, vil vi si, overfor Gud.

I lys av disse tre punktene, så betyr en erkjennelse av menneskets uutslettelige og vesensbestemmende sårbarhet tre ting for sikkerhetspolitikken: *For det første* fungerer den legitimerende i forhold til statens bruk av makt, samtidig som den setter grenser for både for midler og omfang av denne maktutøvelsen. Legitim maktutøvelse kan bare skje med den hensikt å beskytte sårbare mennesker. *For det andre* setter en slik tilnærming også grenser for hvor mye sikkerhet maktanvendelse faktisk kan oppnå. Mennesket er ufrakommelig sårbart og en for høy ambisjon i forhold til sikkerhet kan føre til en sikkerhetsspiral som i seg selv krenker menneskets sårbare vesen. *For det tredje* ligger det en positiv mulighet i menneskelig sårbarhet. Det bør være en oppgave for en helhetlig sikkerhetspolitisk tilnærming å styrke disse mulighetene og ikke bare å fungere begrensende.

Nye føringer for norsk forsvarspolitik

Forsvarspolitikken er en del av norsk sikkerhetspolitikk. I løpet av vårsesjonen skal en ny forsvarsmelding behandles i Stortinget. Signalene så langt tyder på store og dype tiltak for å omstille Forsvaret til en ny sikkerhetspolitisk virkelighet.

Det norske forsvaret tok forholdsvis sent fatt på omstillingen fra å være et invasjonforsvar til å skulle bli et redskap for å møte mangfoldet av utfordringer norsk og global sikkerhet i dag står overfor. De siste årene har denne omstillingen skutt fart. Store kutt i personellet, omfattende investeringer i nytt materiell og store strukturelle omstillinger skal gjøre Forsvaret til et mer fleksibelt, mobilt og slagkraftig redskap i norsk sikkerhetspolitikk.

MKR ser nødvendigheten av omstilling i møte med endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen. En stor og uhensiktsmessig fredsorganisasjon må slankes og effekten av organisasjonsutvikling og nye IKT-systemer må hentes ut og flyttes over til Forsvarets operative ende. På tross av dette ser MKR med bekymring på den nåværende utviklingen. Mens Forsvaret tradisjonelt har blitt strukturert og utviklet med bakgrunn i en etisk legitim og folkerettslig ubestridelig rett til selvforsvar, gir ansvarlige politiske myndigheter i dag signaler om at Forsvaret skal struktureres med henblikk på å delta i angrepskrig.

En aksept for angrepskrig?

Bakgrunnen for MKRs bekymring er en langsiktig utvikling. Siden den kalde krigens slutt er terskelen for å bruke militær makt for å løse internasjonale konflikter gradvis senket. Samtidig er det folkerettslige grunnlaget for aksjonene svekket og etter hvert fraværende. Denne utviklingen er entydig. For norsk internasjonal militær deltakelse har veien gått fra FN-ledede operasjoner, via operasjoner med et eksplisitt FN-mandat, operasjoner med et implisitt og etter hvert tvilsomt mandat, til en situasjon der vi for alle praktiske formål deltar militært i en okkupasjonsstyrke etter en krig ført i strid med folkeretten. Per i dag deltar bare et fåtall norske observatører i FN-ledede operasjoner.

Det mest bekymringsfulle ved denne utviklingen er at det som tidligere var ekstraordinære vurderinger i helt spesielle situasjoner, og der folkerettsbrudd enten ble fortiet eller innrømmet, nå heves opp til strategisk nivå og tas inn i nasjonale sikkerhetspolitiske doktriner. En av våre nærmeste allierte, USA, har gjort dette gjennom President Bush sin

utvikling av doktrinen om nødvendigheten av et 'preemptive strike'. MKR vil på det sterkeste fraråde ansvarlige politiske myndigheter fra å gå videre på en kurs der de overordnede sikkerhetspolitiske doktriner åpner for pro-aktiv og preventiv bruk av norske militære styrker overfor andre suverene stater.

Utviklingen fra fredsbevarende til fredsopprettende aksjoner var tydelig gjennom hele 90-tallet. Dette toppet seg ved at 'ikke artikkel 5 operasjoner' ble en del av NATOs strategiske konsept i 1999. NATO ga gjennom dette seg selv anledning til å gripe inn militært utenfor NATO-landenes territorium når egen fred og sikkerhet anses truet. Formuleringene i kommunikeet fra dette NATO-toppmøtet er vage og bevisst tilslørende, og MKR mener det er sterkt behov for at ansvarlige politiske myndigheter i Norge klargjør hva som skal til for at norske styrker kan delta i en 'out of area' operasjon. Ellers risikerer man at realpolitikken og doktrinene fra USA blir presisering. I så måte overlater formuleringene i 'The National Security Strategy of the United States of America' lite til fantasien:

We must be prepared to stop rogue states and their terrorist clients before they are able to threaten or use weapons of mass destruction against the United States...

I sin fjernsynstale den 17. mars i fjor, umiddelbart før angrepet på Irak, utdypet president Bush dette da han legitimerte angrepet med den risikoen Irak ville kunne representere for USA 'om 1 år eller om 5 år'. Det 'forebyggende' som skulle legitimere at USA gikk til angrep tolkes dermed svært vidt. Vi vet i dag med veldig stor sannsynlighet at Irak ikke representerte en slik trussel, og i den grad det internasjonale samfunn hadde holdt oppe sitt press, sannsynligvis heller ikke innenfor en 5-årshorison. Irak-krigen viser imidlertid med stor tydelighet at Bush-doktrinen og dens betydning for framtidens sikkerhetspolitiske verden ikke er hypotetisk: vi har allerede sett en krig der den ble anvendt, og der Norge nå er en av deltakerne i USAs koalisjon.

I denne såkalte Bush-doktrinen gir altså én stat seg selv den eksplisitte rett til å gå til angrepskrig mot en annen stat ut fra mer eller mindre begrunnede mistanker om at disse statene er i ferd med å erverve seg masseødeleggelsesvåpen eller støtter grupperinger som er i ferd med å anskaffe seg slike. Dette står i klar motstrid til folkeretten.

Konsekvenser for omleggingen av Forsvaret

Forsvarsminister Kristin Krohn Devold går i sine 'Politiske rammer for FMU' langt i å trekke de strategisk-politiske føringene for norsk forsvarspolitik i samme retning. Dokumentet er gjennomgående utydelig i forhold til de folkerettslige rammene fremtidige norske militæroperasjoner skjer innenfor. Operasjonene kalles bi- eller multinasjonale. De kan skje i rammen av FN, NATO eller sammen med "sentrale større allierte". De kan være i FN-regi eller i annen regi osv. Mest tydelig kommer nyinnretningen av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk til syne i formuleringen:

Behovet for å møte aktuelle sikkerhetspolitiske utfordringer og potensielle trusler på andre måter enn gjennom tradisjonelt militært nærvær i Norge, er økende. Et viktig element her vil være fremskutt ivaretagelse av norsk sikkerhet gjennom deltagelse i internasjonale operasjoner, både av tradisjonell fredsbevarende og stabiliserende karakter, og av mer proaktiv, preventiv karakter.

Etter at dette avsnittet ble utsatt for hard kritikk i media, blant annet fra Changemaker, har Forsvarsministeren justert språkbruken. Det er like fullt en realitet at den proaktive og preventive doktrinen ligger til grunn for våre alliertes tenkning. Dessuten er det ikke noen annet enn formuleringene i teksten over Forsvarsministeren har nyansert: Forsvaret omstiller seg fortsatt i samsvar med dette.

En slik proaktiv og preventiv bruk av norske militære styrker for fremskutt å ivareta norske sikkerhetspolitiske interesser kan ikke bety noe annet enn å ta del i militære angrep mot andre suverene stater, eller med andre ord: preventiv krigføring. Preventiv krigføring står i klar motstrid til FN-charterets grunnleggende prinsipper. Det grunnleggende prinsippet her er ikke-intervensjon. Sikkerhetsrådet har gjennom presedens de siste årene åpnet for at verdensamfunnet med mandat fra Sikkerhetsrådet kan intervensjon i situasjoner der faren for eskalering av regionale konflikter er overhengende og der grove forbrytelser mot menneskeheten eller folkemord er i gang eller ikke kan forhindres av ansvarlige statlige myndigheter. Sikkerhetsrådet har, ikke engang som et unntak, åpnet for preventiv krigføring. Preventiv krigføring er derfor ulovlig i følge folkeretten.

Enda viktigere enn det folkerettsjuridiske er den etiske vurdering som ligger under denne. Kort sagt vil en slik praksis bryte med de grunnleggende og gjeldende *pliktene* enkeltstatene har tatt på seg som deltakere i det internasjonale samfunn. Disse pliktene består i samarbeid, ikke-aggresjon og respekt for hverandres grenser. Derfor har vi etiske forpliktelser til å la være å nedfelle preventiv krigføring som en del av vår strategisk-politiske doktrine. Samtidig er det et stort etisk problem at konsekvensene av en slik nedfelling og praksis vil være svært uheldige. Preventiv krigføring vil skape presedens. Stater vil ikke sitte og vente på angrep men angripe før den antatte fienden får bygget opp sin militære slagkraft. Når denne mistanken om fiendtlighet blir gjensidig, blir den selvopplyllende og vil fungere destabiliserende og eskalerende i forholdet mellom statene.

Ut fra dette trakk KISP på sitt møte 2. og 3. oktober 2003 følgende hovedkonklusjoner:

- (a) hovedprinsippet er at angrepskrig verken har etisk eller folkerettslig legitimitet
- (b) preventiv krigføring er under alle omstendigheter uetisk. Det vil i praksis føre til en forhåndsfrikjening for eget moralsk ansvar for den angripende part, siden denne alltid kan hevde at konsekvensene av å ikke angripe ville vært verre en skadene det militære angrepet påfører motparten. Som erklært strategi og doktrine vil den også undergrave den avskrekkende virkningen av styrkeoppbygning og defensive tiltak. Dersom forkjøpsangrep skulle være etisk legitimt og hjemlet i folkeretten, ville Saddam Hussein kunne hatt ryggdekning for å gå til tidlig angrep mot 'koalisjonsstyrkene'. Nord-Korea har allerede påberopt seg retten til å gå til 'forkjøpsangrep' mot USA.
- (c) selv om det ikke kan utelukkes at forkjøpsangrep unntaksvis og i helt spesielle situasjoner kan være etisk legitimt, er det ikke grunnlag for å normalisere en slik praksis gjennom en doktrine eller kriterie-betinget regel.

Når man ser på den langsiktige utviklingen, så har forsikringer om at bruken av norske militære styrker også i fremtiden vil skje innenfor folkeretten lite troverdighet. I lys av den nevnte utviklingen framstår valget av formuleringer i de politiske rammene for FMU som "framskutt ivaretagelse av norsk sikkerhet" og "deltagelse i internasjonale operasjoner av proaktiv og preventiv karakter" som helt entydige: Forsvarssjefen bes om å utrede hvorledes norske militære styrker kan utvikles og trenes til å delta i aksjoner som i folkerettslige kategorier ikke kan kalles annet enn ulovlig og etisk illegitim angrepskrig.

'Alliansetilpasning' = tilpasning til USA

At utviklingen går i denne retningen bekreftes også av andre overordnede føringer for omstillingen av Forsvaret. Den viktigste overskriften for disse føringer er 'alliansetilpasning'. På NATO-toppmøtet i Praha i fjor ble NATO-landene enige om Prague Capabilities Commitment (PCC). Dette er en oppfølging av Defense Capabilities Initiative (DCI) og Forsvarsministeren har allerede understreket viktigheten av at vi etterlever dette i utfyllende kommentarer til retningslinjene til Forsvarssjefens FMU. 'Alliansetilpasning' er

den norske oversettelsen av DCI og PCC. I korttekst er dette et initiativ for at norske og europeiske forsvarskapasiteter skal tilpasses og gjøres kompatible med USAs militære kapasiteter. Etter mange år med lave forsvarsbudsjetter føler mange europeiske nasjoner seg satt i forlegenhet av USAs militære overlegenhet, og de føler seg derfor innenfor NATO-rammen tvunget til å akseptere USAs krav om at de europeiske styrkenes kapasiteter skal tilpasses USAs løsninger. For landene i EU har dette ført til en profilert satsing på en egen forsvars-, sikkerhets- og utenrikspolitikk, dvs en langsiktig satsing på en egen europeisk identitet i denne politikken. For Norges del finnes knapt et slikt andre spor, og norske militære styrker utvikles nå med henblikk på deltakelse i USA-ledede operasjoner.

Urovekkende utvikling og et etisk alternativ

Til sammen er det svært urovekkende trekk ved de føringene som nå legges for norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Terskelen for bruk av militær makt i internasjonale konflikter er senket, det folkerettslige grunnlaget for operasjonene er svekket eller fraværende. Denne mangelen på respekt for folkeretten er nedfelt i USAs sikkerhetspolitiske doktriner og Forsvarsministerens rammer for FMU bruker formuleringer som trekker langt i samme retning, ikke minst sett i lys av den langsiktige utviklingen. I tillegg til dette følger utviklingen av våre egne militære kapasiteter ett hovedspor, alliansetilpasningen, som først og fremst gjør våre styrker egnet til å gå inn som elementer i USA-ledede operasjoner.

Denne utviklingen fremstilles oftest som nødvendig i forhold til å tjene norske sikkerhetspolitiske interesser. Dette er ikke sant. Dagens sikkerhetspolitiske omgivelser gjør det mer enn noen gang påkrevd å tenke en bred tilnærming til sikkerhet. Norsk sikkerhetspolitikk, og herunder forsvarspolitikken, som inngår i denne, må ses som en helhet. Kampen mot urett, migrasjon, fattigdom og sykdom, for rettferdighet, fred og menneskelig sikkerhet, er en kamp der Norge relativt sett spiller en svært viktig rolle. For Norge som en liten nasjon og for denne kampen spiller FN en helt avgjørende rolle. Ved å velge en linje som på sikt undergraver folkeretten, svekkes både FN og Norges anseelse som en 'humanitær stormakt'. Dette svekker norsk sikkerhet. Dette skjer både gjennom at folkeretten og andre rammer for mellomfolkelig samarbeid svekkes, gjennom at man unnlater å lytte til stater i sør og slik er med på å opprette en konfliktskapende global urett, og gjennom at Norge slik gjør seg til terrormål.

Statsminister Bondevik har gjentatte ganger understreket behovet for en verdibasert utenrikspolitikk. MKR vil si seg enig i at dette er viktig og at det innebærer valg både av verdier og virkemidler i politikken. MKR sier dette fullt innforstått med at ansvarlige myndigheter opplever et stort press fra våre allierte om å godta deres doktriner. Det er imidlertid vesentlig å understreke at Norge selv må våge å ta veivalg og ikke overlate vurderingene til FNs Sikkerhetsråd alene.

På denne bakgrunn er det viktig at ansvarlige politiske myndigheter:

- Gjør Norges forpliktelse på gjeldende folkerett tydelig, også slik at det får konkrete utslag i forsvars- og sikkerhetspolitikken. Regjeringen bør i den forbindelse tydelig ta avstand fra preventiv krigføring, slik denne er bestemt innenfor folkeretten og etikken.
- Ansvarlige politiske myndigheter bør presisere den norske fortolkningen av NATOs strategiske konsept fra 1999 der denne snakker om 'ikke artikkel 5 operasjoner' slik at disse bringes i overensstemmelse med den rolle regionale organisasjoner og allianser er tilkjent i FN-charteret.
- Det bør utvikles et strukturalternativ som mer entydig gjør Forsvaret til ett av flere redskaper i en enhetlig norsk sikkerhetspolitikk. Et slikt alternativ bør klargjøre grensesnittet mellom humanitær og militær virksomhet, samtidig som det legges til rette for at disse virksomhetene kan gå inn i et samvirke, f eks i etterkant av en krig.

- Ansvarlige politiske myndigheter bør også klargjøre hvilke konsekvenser dette har både for den allmenne verneplikten og den foreslåtte beordringsplikten. Forventes det at alle som avtjener sin verneplikt også skal være forpliktet til å ta del i denne fremskutte, proaktive og preventive krigføringen? Er det mulig å tenke seg at det åpnes for et betinget og samvittighetsbasert fritak fra å delta i slike militære operasjoner i situasjoner der den folkerettslige situasjonen er tvilsom eller uavklart?
- Det bør samtidig igangsettes et interdepartementalt grunnlagsarbeide for å revurdere innholdet i den gjeldende forståelsen av sikkerhet. Et slikt arbeide, der man ser både på menneskets rett til beskyttelse og de muligheter og begrensninger som ligger i menneskets uutslettelige og vesensbestemmende sårbarhet vil kunne gi norsk sikkerhetspolitikk fundament, retning, sammenheng og muligheter til å prioritere.